

МІЖНАРОДНІ РЕЙТИНГИ Й ІНДЕКСИ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СОЦІАЛЬНИХ, ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ

Кириченко К. І.

Анотація. Світові глобалізаційні процеси та поширення міжнародної конкуренції стимулюють створення методологічної бази оцінювання соціальної, економічної та політичної сфер різних країн світу. У зв'язку з цим статтю присвячено аналізу міжнародних рейтингів та індексів, що розробляються провідними міжнародними установами й організаціями з метою дослідження різних напрямків діяльності країни. У процесі виконання роботи був використаний методичний апарат, що складається з дослідження, аналізу та синтезу, опису, порівняння, індукції, системного і комплексного підходу. Викладено ключові положення методик рейтингових оцінок, ідентифіковано перелік релевантних факторів, які виступають складовими інтегрального показника рейтингової оцінки.

Ключові слова: міжнародні рейтинги, міжнародні індекси, політика, економіка, соціальна сфера.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ РЕЙТИНГИ И ИНДЕКСЫ В СИСТЕМЕ ОЦЕНКИ УРОВНЯ СОЦИАЛЬНЫХ, ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ПОЛИТИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В УКРАИНЕ

Кириченко К. И.

Анотация. Мировые глобализационные процессы и распространение международной конкуренции стимулируют создание методологической базы оценки социальной, экономической и политической сфер разных стран мира. В связи с этим статья посвящена анализу международных рейтингов и индексов, разрабатываемых ведущими международными учреждениями и организациями с целью исследования различных направлений деятельности страны. В процессе выполнения работы был использован методический аппарат, состоящий из исследования, анализа и синтеза, описания, сравнения, индукции, системного и комплексного подхода. Изложены ключевые положения методик рейтингových оценок, идентифицирован перечень релевантных факторов, выступающих составляющими интегрального показателя рейтинговой оценки.

Ключевые слова: международные рейтинги, международные индексы, политика, экономика, социальная сфера.

INTERNATIONAL RANKINGS AND INDEXES IN THE SYSTEM FOR EVALUATION OF THE LEVEL OF SOCIAL, ECONOMIC AND POLITICAL TRANSFORMATIONS IN UKRAINE

K. Kyrychenko

Abstract. The processes of globalization and international competition stimulate the creation of a methodological basis for evaluation of the social, economic and political spheres of different countries worldwide. Thus, the article is dedicated to analysis of international rankings and indexes developed by leading international organizations with the aim of investigating various areas of countries' activities. In the course of the study there used a methodical apparatus consisting of research, analysis and synthesis, description, comparison, induction, system and integral approach. The key provisions of ranking evaluation methods are presented, the list of relevant factors serving as components of the integral index of ranking evaluation is identified.

Keywords: international rankings, international indexes, politics, economy, social sphere.

Глобалізація світового господарства й активізація процесів транскордонного руху капіталів обумовили необхідність формування методологічної бази оцінювання соціальної, економічної і політичної сфер різних країн світу. Саме формалізована градація рівня розвитку цих процесів у кожній державі створює можливість

закордонним інвесторам і національним суб'єктам господарювання вибудувати раціональну стратегію власної поведінки в умовах ринкової економіки. Безумовно, кризові явища 2007–2008 рр. певним чином зменшили довіру економічних агентів до рейтингів, оскільки кредитні установи, які мали на той час високі рейтингові оцінки, не змогли уникнути банкрутства. Проте, якщо розглядати значення міжнародних рейтингів та індексів у межах оцінювання рівня ефективності трансформаційних процесів у державі, то справедливо зазначити, що вони є цілком інформативними та релевантними, оскільки відображають напрямок тренду державних перетворень.

Таким чином, дослідження сутнісних характеристики рейтингів та індексів, які оцінюють соціальну, економічну та політичну сфери в Україні, набуває значної актуальності, зважаючи на намагання нашої держави підвищити власну конкурентоспроможність і довіру закордонних партнерів до обраної стратегії євроінтеграції.

Зважаючи на значну кількість міжнародних рейтингів та індексів, які оцінюють різні соціальні (нерівність, добробут, освіченість тощо), економічні (інновації, інвестиції, відкритість тощо) та політичні (корупція, рівень демократії, прозорість виборчої системи тощо) аспекти функціонування держави, то їх дослідженню присвячені численні роботи вітчизняних науковців: І. В. Крив'язюк, Ю. В. Волинчук [1], Н. А. Кухарська [2], Н. А. Марченко [3], Н. Н. Писаренко [4], О. Л. Пластун, О. В. Дудкін [5], А. Н. Тищенко [6], Ю. Ю. Хватов [7], І. О. Штулер [8] та ін.

У той же час недостатня увага в роботах учених приділена питанням класифікації рейтингів у розрізі соціальної, економічної і політичної сфер характеристики функціонування держави, а також їх значенню в процесі оцінювання трансформаційних перетворень в Україні.

Метою цієї статті є дослідження сутнісних характеристик наявних міжнародних рейтингів та індексів, які оцінюють трансформаційні зміни в соціальній, економічній та політичній сферах України.

Розпочинаючи безпосереднє дослідження наявних методик рейтингування різних процесів і побудови індексів, зауважимо, що єдиних науково-методичних засад, які би були універсальними (хоча б у межах математичної формалізації інтегрального показника) не існує. Кожна методика індивідуальна, оскільки у виборку можуть включатись кількісні або якісні показники. Крім того, ці методики включають різну кількість показників із неоднаковими одиницями виміру. Тому основне місце при формуванні науково-методичних підходів до рейтингування та побудови індексів займає оцінка адекватності результатів, яка реалізується або математично за допомогою критеріїв достовірності моделі, або практично, порівнюючи отримані результати зі значеннями подібних рейтингів.

Значна кількість наявних рейтингів та індексів дозволяють охарактеризувати ситуацію у країні в загальному вигляді, тобто надаючи комплексну соціально-економічну або соціально-політичну оцінку. Проте переважна більшість рейтингів та індексів зосереджена на характеристиці окремих векторів розвитку держави: соціальної сфери, економіки та політики.

Найбільш інформативні рейтинги й індекси, які надають можливість описати рівень трансформаційних процесів в Україні в межах конкретного напрямку функціонування держави (соціальна сфера, економіка та політика), та їх взаємозв'язок формалізовані за допомогою рис. 1.

Таким чином, зупинимось на дослідженні кожного з наведених індексів більш детально. Розглядаючи соціальну сферу в Україні, зауважимо, що, на наш погляд, найбільш репрезентативними є такі індекси: індекс розвитку людського потенціалу й індекс соціального прогресу. Саме ці рейтинги дозволяють оцінити результати трансформаційних змін у країні, що пов'язані з підвищенням рівня життя населення, можливості українців реалізовувати себе та відчуттям соціальної захищеності.

Отже, досліджуючи індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index), зауважимо, що він являє собою середньоарифметичну величину трьох рівнозначних компонентів: доходу (визначається показником валового внутрішнього продукту за паритетом купівельної спроможності в доларах США на душу населення); освіти (визначається показниками грамотності та частки учнів серед дітей і молоді у віці від 6 до 23 років); довголіття (визначається через очікувану тривалість життя). Шкала оцінювання цього індексу така: значення нижче 0,5 од. – низький рівень людського розвитку; 0,5–0,8 од. – середній рівень; 0,8 од. і більше – високий рівень розвитку. Визначається ця рейтингова оцінка експертами Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) спільно з групою незалежних міжнародних експертів [9].

Своєю чергою, індекс соціального прогресу (The Social Progress Index) базується на комбінації даних із опитувань громадської думки, оцінок експертів у галузі розвитку та статистичної інформації міжнародних організацій соціального спрямування. При визначенні успіхів тієї чи іншої країни в галузі соціального прогресу враховуються понад 50 показників, об'єднаних у три основні групи: основні потреби людини, основи благополуччя людини; можливості розвитку людини. Індекс вимірює досягнення кожної країни за шкалою від 0 (найменший ступінь стійкості) до 100 (найбільший ступінь стійкості) на основі отриманих даних у трьох базових категоріях [10].

Вищерозглянуті індекси дають можливість комплексно дослідити зміни у соціальній сфері, тому доцільно проаналізувати позицію України серед інших держав згідно з їх методикою (табл. 1).

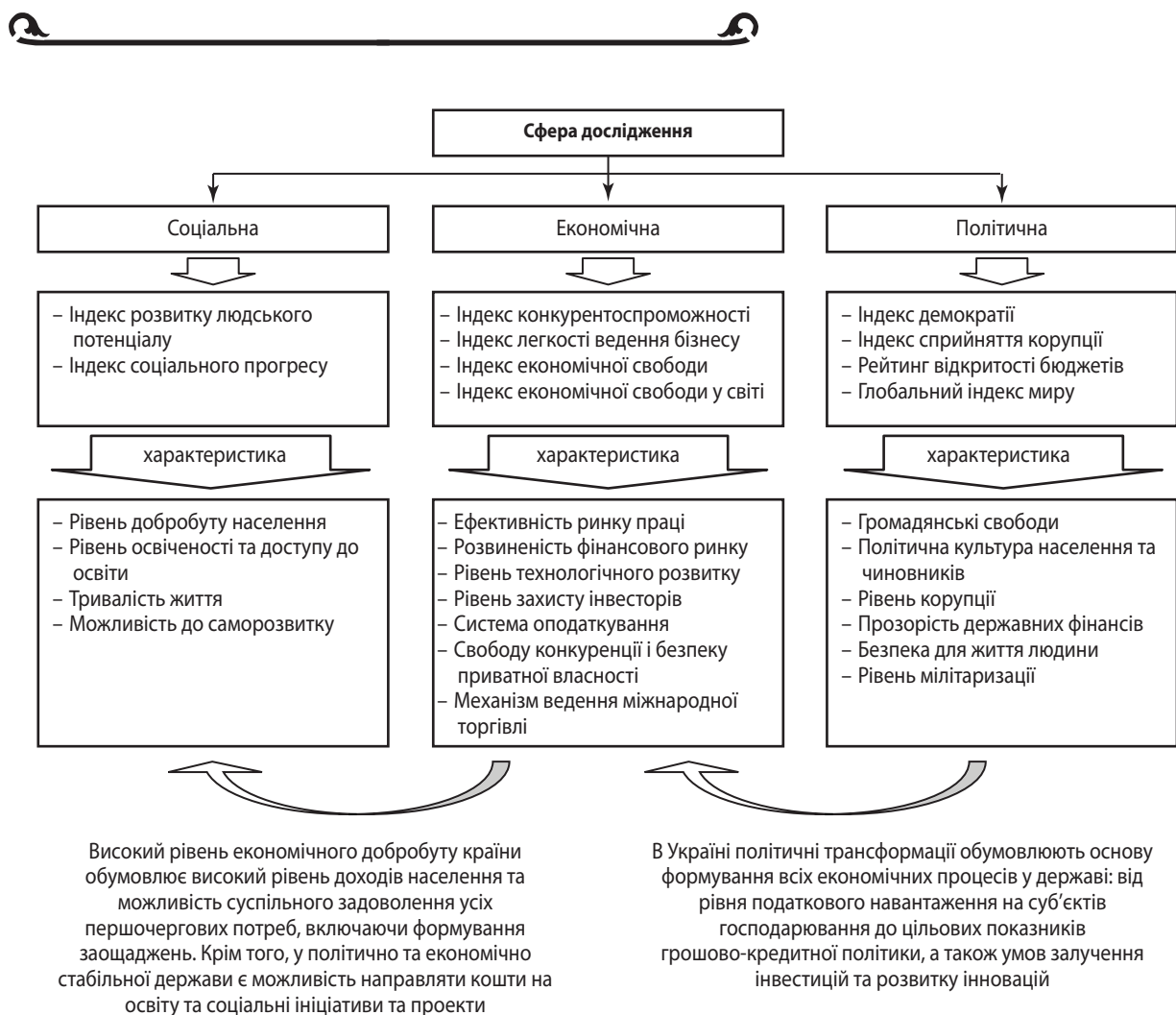

Рис. 1. Групування міжнародних рейтингів відповідно до сфер дослідження та їх характеристика і взаємозв'язок

Таблиця 1

Динаміка позиції України у рейтингах, які оцінюють соціальне становище протягом 2008–2016 рр., місце серед країн світу

Показник	Рік								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Рейтинг за індексом розвитку людського потенціалу	76	85	69	76	78	83	83	81	84
Рейтинг за індексом соціального прогресу*	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	62	62	63

* – почали визначати з 2014 р.

На основі даних, наведених в табл. 1, зазначимо, що абсолютні значення досліджуваних індексів свідчать про середній рівень соціального розвитку в Україні. Проте динаміка рейтингових позицій України серед інших країн світу в останні три роки має спадний характер. Отже, справедливо зазначити, що реформи, які проводить уряд нашої держави, не призводять до покращення життя громадян – так зменшується тривалість життя, відсутнє відчуття соціальної захищеності та можливості вільного вибору. Це свідчить про неефективність трансформацій у країні, пов'язаних із пенсійним забезпеченням, медичною сферою, а також середньою та вищою освітою.

Виходячи з того, що економічна складова складніша, ніж соціальна, то для її характеристики було обрано чотири різних індекси, а саме: індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічної свободи й індекс економічної свободи в світі. Кожен з розглянутих індексів характеризує різні аспекти економічних процесів у державі. Отже, розглянемо кожен із них більш детально. Індекс

конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму, сутність якої полягає у комбінації загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається зі 113 змінних, які об'єднуються в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал. На основі цього рейтингу можна дійти висновку про найбільші конкурентні переваги та недоліки досліджуваної країни [11].

Безумовно, індекс конкурентоспроможності можна віднести і до показників, які описують функціонування держави комплексно. Проте, на наш погляд, сама категорія «конкурентоспроможність» повною мірою характеризує економічний потенціал країни та дозволяє стверджувати про сформовану базу для успішних трансформаційних перетворень у країні. Крім того, переважна більшість складових досліджуваного індексу відносяться до характеристики економічної сфери держави. Значення цього індексу є інформативним для національних суб'єктів господарювання, оскільки надає їм можливість оцінити рівень конкуренції в середовищі, в якому вони працюють, порівняно з іншими країнами, якщо в них є бажання виходити на інші ринки, а також зрозуміти, з якого ринку приходить закордонна компанія до України.

Індекс легкості ведення бізнесу (Doing Business) покладений в основу градації країн за рівнем створених ними сприятливих умов ведення бізнесу. Дослідження проводиться за методикою Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації. У складанні рейтингу беруть участь різноманітні експерти – бізнес-консультанти, юристи, експедитори, бухгалтери, урядовці, а також провідні економісти різних країн, які надають експертно-методичну допомогу. При розрахунку індексу враховуються десять показників, які аналізують вартість і тривалість виконання підприємцем вимог щодо його реєстрації та власності, отримання дозволів на будівництво та підключення до системи електропостачання, легкість отримання кредитів, рівень захисту інвесторів, систему оподаткування, механізм ведення міжнародної торгівлі, виконання контрактів, специфіку вирішення проблем неплатоспроможності підприємства. Основним недоліком індексу легкості ведення бізнесу є те, що рейтинг країни формується по одному місту, яке в методології визначається як «найбільший діловий центр країни», та не враховуються інші міста, які мають інші умови для підприємницької діяльності, зазвичай набагато гірші [5]. Проте на цей індекс орієнтується багато середніх і малих за розміром інвесторів, які бажають розпочати бізнес в Україні.

Специфіка двох наступних індексів полягає в тому, що вони характеризують рівень участі державних в активізації економічних перетворень у державі. Так, індекс економічної свободи у світі (Economic Freedom of the World) описує рівень підтримки державними органами влади економічної свободи в державі. Своєю чергою, під економічною свободою розуміється: свобода особистого вибору, добровільний обмін, свобода конкуренції і безпека приватної власності. Для побудови сумарного показника рейтингу використовуються сорок дві змінні, які застосовуються для вимірювання ступеня економічної свободи в п'яти напрямках: розмір держави, правова система та права власності, стабільність і відкритість грошового ринку, свобода міжнародної торгівлі, регуляторна політика. Кожен із компонентів вимірюється від 0 до 10, а їх середньоарифметичний показник дає підсумковий індекс. Статистичні дані спираються на інформацію від ООН, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Всесвітньої організації торгівлі, Європейського банку реконструкції та розвитку і аудиторської компанії PricewaterhouseCoopers. Сумарний індекс дозволяє порівнювати рівні економічної свободи у світі в різні періоди часу [7].

Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom) розраховується як середнє арифметичне 10 показників різних «свобод країн», ці показники згруповані в чотири «стовпи економічної свободи»: верховенство права (права власності, свобода від корупції); обмежене втручання уряду (фіскальна свобода, державні витрати); регуляторна ефективність (свобода підприємництва, свобода праці, грошово-кредитна свобода); відкриті ринки (свобода торгівлі, свобода інвестицій, фінансова свобода). Кожен показник оцінюється від 0 до 100 балів, і чим вище рівень економічної свободи у країні за цим критерієм, тим більше кількість балів. Відповідно до рівня результативного показника країни розмежовують на п'ять груп: «вільні», «переважно вільні», «помірно вільні», «переважно невольні» і «невільні» [2].

Отже, використасмо вищенаведені рейтинги для оцінювання позицій України та дослідження динаміки змін економічної ситуації у країні (рис. 2).

Аналізуючи індекс конкурентоспроможності, доцільно зауважити, що протягом досліджуваного періоду його значення коливалось у проміжку від 89 місця до 72 місця. Це свідчить про низький рівень глобальної конкурентоспроможності економіки України. В основу негативних тенденцій покладені невирішені проблеми з безробіттям, розвитком фінансового ринку та падінням обсягів виробництва товарів, робіт і послуг.

Динаміка індексу легкості ведення бізнесу свідчить, що протягом 2008–2016 рр. позиція України покращилася на 58 пунктів, що здебільшого відбулося за рахунок зменшення часу на процес заснування

бізнесу, скорочення етапів механізму реєстрації власності та впровадження електронної системи сплати податків. Водночас невирішеними залишилися питання удосконалення процесів отримання дозволу на будівництво, підключення до системи електромереж і водопостачання, тривалим і складним залишається процес ліквідації бізнесу.

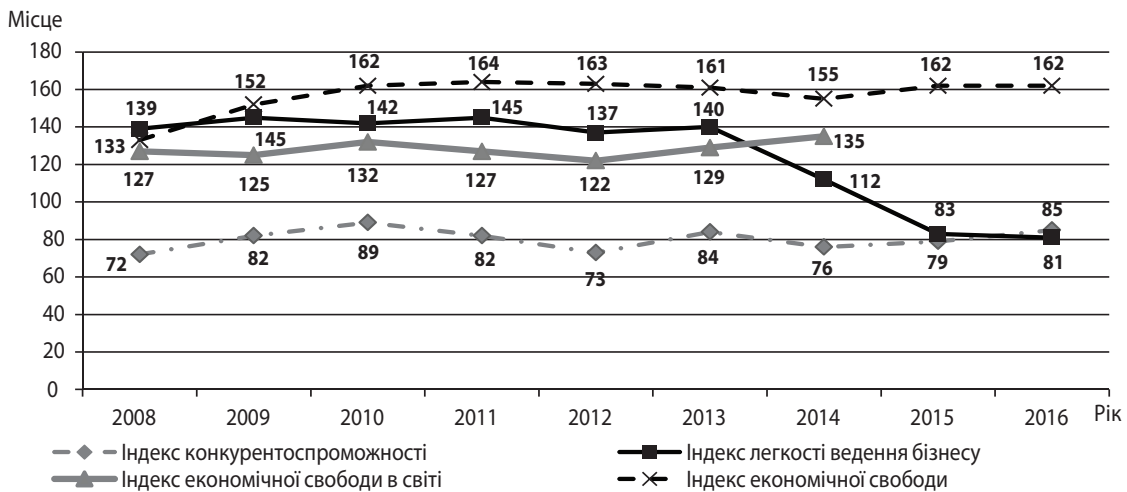

Рис. 2. Динаміка позиції України у рейтингах, які оцінюють економічне становище протягом 2008–2016 рр., місце серед країн світу

Значення позиції України в рейтингу економічної свободи у світі дозволяє стверджувати про неможливість нашої держави піднятися вище 122 місця за дев'ять років. Ця ситуація зумовлена низькими показниками розвитку правової системи, недостатньою відкритістю грошового ринку та недосконалим регулюванням ринку праці.

Індекс економічної свободи свідчить про погіршення ситуації протягом 2008–2016 рр., при цьому у 2016 р. Україна посіла 162 місце серед 178 країн, що характеризує її як країну з невеликою економікою. Слабка позиція держави зумовлена низькими показниками у сферах захисту прав власності, свободи інвестицій та фінансової свободи.

Таким чином, узагальнюючи дослідження рейтингів, які характеризують економічні процеси в Україні, зауважимо, що розпочаті після революції 2014 р. реформи не знайшли свого відображення в реальних показниках розвитку України. Позитивна тенденція спостерігається тільки в розрізі індексу легкості ведення бізнесу, проте реального зростання обсягу виробленої продукції, обсягу експортованої продукції, ВВП на душу населення, реальних доходів населення та інших показників в Україні не відбулось. Можна зазначити, що більшість рейтингів свідчить про погіршення рівня розвитку економіки України.

Неможливість розвитку будь-яких процесів в Україні у відриві від політичних процесів у державі зумовлюють важливість аналізу саме третьої групи індексів. Рейтинги, що характеризують політичну складову розвитку України, зумовлюють всі розглянуті вище деструктивні процеси в соціальній та економічних сферах. Отже, найбільш повно, на наш погляд, політичну ситуацію в Україні відображають індекс демократії, індекс сприйняття корупції, рейтинг відкритості бюджетів та світовий показник миру.

Зупиняючись на кожному з індексів більш детально, зауважимо, що індекс демократії (The Democracy Index) – найбільш розповсюджений рейтинг оцінювання режиму правління в державі. При складанні цього індексу враховуються 60 різних показників, які згруповані за такими п'ятьма категоріями: вибори та плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення і політична культура. Індекс демократії є середньозваженим показником результатів 60 питань, кожне з яких має дві або три дозволених альтернативних відповіді. Окрім числової оцінки та ранжування, індекс також класифікує країни як один із чотирьох типів режиму: повні демократичні держави, недосконалі демократії, гібридні й авторитарні режими [12].

Індекс сприйняття корупції (The Corruption Perceptions Index) виступає як найбільш актуальний показник для характеристики політичного середовища в Україні. Корупція вважається найбільшим деструктивним фактором, який нівелює усі трансформаційні процеси в нашій державі. Цей рейтинг розраховується за методикою міжнародної неурядової організації Transparency International і базується на взаємозв'язку кількісних і якісних показників. Згідно з розробленим підходом вважається, що надійним джерелом інформації виступають думки та свідчення тих експертів, які безпосередньо стикаються з корупцією або професійно

займаються її вивченням. Індекс розподіляє країни та території за шкалою від 0 (найвищий рівень корупції) до 100 (найнижчий рівень корупції) на основі сприйняття рівня корумпованості державного сектора [13].

Наступним досліджуваним індексом є індекс відкритості бюджетів (The Open Budget Index). Результати цього рейтингу не дуже часто аналізуються в Україні, проте, на наш погляд, інтегральний показник, який описує рівень доступності суспільства до механізмів формування доходів бюджету та напрямків витрачання державних коштів, повинен неодмінно включатись до списку індексів характеристики рівня ефективності трансформаційних процесів в Україні. Розглядаючи специфіку формування цього індексу, зауважимо, що максимальне його значення в 100 балів досягається за рахунок позитивної оцінки 140 питань, які стосуються можливостей доступу громадськості до різної інформації, що міститься у восьми ключових бюджетних документах (формується на основі міжнародних стандартів належної практики). При аналізі вимірюються три аспекти того, як уряди керують державними фінансами: прозорість бюджету (кількість, рівень деталізації і своєчасність інформації про бюджет, що розміщується публічно); участь у бюджеті (можливості урядів надавати громадянському суспільству та широкій громадськості приймати рішення про те, як акумулюються та витрачаються державні ресурси); бюджетний нагляд (потенціал і повноваження офіційних інститутів у сфері регулювання процесів акумуляції і витрачання державних ресурсів) [14].

В умовах військового конфлікту на Сході України світовий показник миру (Global Peace Index) набуває особливого значення в оцінці дієвості політичної складової розвитку держави. Цей рейтинг, із одного боку, характеризує рівень насильства всередині держави, а з іншого – рівень агресивності його зовнішньої політики, тобто для України актуальним є перша складова рейтингу. В той же час, на наш погляд, якщо в країні є будь-який військовий конфлікт, незважаючи на те, хто був його ініціатором, то політичні сили країни повинні докласти всіх зусиль для його швидкої нейтралізації. В сучасних умовах світових міжнародних відносин завершення будь-якого військового конфлікту – це політичний компроміс. Отже, справедливо зауважити, що цей показник характеризує, які з держав можна вважати найбільш безпечними для життя людини.

Розрахунок цього рейтингу відбувається за методикою організації The Economist Intelligence Unit. Індекс складений на основі 23 якісних і кількісних показників, об'єднаних у три основні групи: наявність і масштаб конфліктів, рівень стабільності та безпеки всередині держави та рівень милітаризації. По кожній групі показників країнам виставляється оцінка від 1 до 5 балів. Чим менше оцінка, тим більш мирно розглядається країна за цим критерієм [15].

Розглянувши сутність індексів, які оцінюють політичну складову функціонування держави, доцільно проаналізувати динаміку позиції України у системі цих індикаторів протягом 2008–2016 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка позиції України у рейтингах, які оцінюють політичне становище протягом 2008–2016 рр.,
місце серед країн світу**

Показник	Рік									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Рейтинг за індексом демократії	53	н/д	67	79	80	85	92	88	86	
Рейтинг за індексом сприйняття корупції	134	146	134	152	144	144	142	130	131	
Рейтинг за індексом відкритості бюджетів	25	н/д	19	н/д	35	н/д	н/д	56	н/д	
Рейтинг світового індексу миру	80	100	97	69	71	111	141	150	156	

Аналізуючи індекс демократії протягом 2008–2016 рр., доцільно зазначити, що до 2011 р. в Україні була недосконала демократія та спостерігалось формування усіх необхідних засад для досягнення повної демократії, проте 2012–2013 рр. виявились переламними не з позитивної точки зору, а з негативної, що спричинило встановлення в наступних роках перехідного режиму. Така ситуація спричинена досить низькими показниками функціонування уряду, недотриманням політичної культури та значним погіршенням процедури виборів.

Досліджуючи індекс сприйняття корупції, виявлено, що протягом досліджуваного періоду спостерігаються незначні позитивні зміни, проте їх недостатньо, щоб навіть стверджувати про середній рівень корупції в Україні. Позитивні зміни в 2016 р. порівняно з 2011 р. відбулись за рахунок реформування поліції, роботи Національного антикорупційного бюро та активізації громадських організацій по боротьбі з корупцією. Найбільш гострою проблемою залишається «очищення» судової гілки влади.

Відкритість бюджетного процесу в Україні з кожним роком погіршується та знаходиться на незадовільному рівні. Про це свідчить значення рейтингу відкритості бюджету України в 2015 р. на рівні 56 місця, що відповідає градації – «обмежена відкритість бюджету». Отже, трансформація політики відкритості влади у фінансовому плані залишається на рівні декларування.

Результати оцінювання світового показника миру свідчать про щорічне суттєве погіршення рейтингу

починаючи з 2013 р., що цілком відповідає початку революції в Україні та активізацією військових дій на Сході країни.

Таким чином, неспроможність політиків в Україні досягти прозорості у сфері державних фінансів, побороти корупцію серед чиновників, досягти мирних домовленостей з Росією щодо врегулювання військового конфлікту та сформувати реально чинну нормативно-правову базу підтримки демократичних перетворень у державі спричиняє значні перепони в процесі досягнення соціальної справедливості й економічного зростання України.

Дослідивши вузькоспрямовані індекси характеристики окремо соціальної, економічної та політичної сфер функціонування держави, актуальним, на наш погляд, також є аналіз комплексних рейтингів. Дослідження цих рейтингів надасть можливість як одночасно охарактеризувати соціо-економіко-політичний стан України, так і зрозуміти, чи відображають вони ті негативні тенденції, які були нами вже встановлені раніше. Таким чином, розглянемо такі два комплексні рейтинги: індекс процвітання країн світу, індекс недієздатності держав та з'ясуємо як вони характеризують трансформаційні процеси в Україні.

Отже, індекс процвітання країн світу (The Legatum Prosperity Index) – це комбінований показник, який вимірює досягнення країн світу з точки зору їх благополуччя і передових досягнень. Індекс складається на основі безлічі різних показників, об'єднаних у дев'ять категорій, які відображають різні аспекти функціонування держави: 1) економіка; 2) підприємництво; 3) управління; 4) освіта; 5) охорона здоров'я; 6) безпека; 7) особисті свободи; 8) соціальний капітал; 9) екологія. Рейтинг кожної країни визначається шляхом обчислення середньозваженого значення зазначених індикаторів, кожен із яких визначається як основа процвітання. Показники базуються на статистичному аналізі, соціологічних дослідженнях та експертних оцінках. Масив вхідних даних для побудови рейтингу формується завдяки інформації, наданої ООН, Світовим банком, Організацією економічного співробітництва і розвитку, Світовою Організацією Торгівлі, Gallup, Economist Intelligence Unit, IDC, Pyramid Research і інших інститутів [16].

Своєю чергою, індекс недієздатності держав (The Fragile States Index) – комплексний показник, який характеризує здатність влади контролювати цілісність своєї території, а також демографічну, політичну й економічну ситуацію у країні. Цей індекс позиціонується як порівняльний інструмент для оцінки ризику та прогнозування внутрішньодержавних конфліктів. При складанні індексу експерти протягом року аналізують 12 критеріїв, які об'єднані в три групи: соціальні, економічні та політичні. Оцінка проводиться за такими параметрами: демографічний тиск; рівень еміграції; рівень економічної нерівності; економічна ситуація; криміналізація держави; роздробленість у силових структурах і еліті; переміщення біженців всередині країни; зростання реваншистських настроїв; кількість наданих державою послуг; прихильність виконання законів і дотримання прав людини; зовнішнє втручання. Загальний результат являє собою суму всіх індикаторів (максимальна оцінка – 120 балів), що є основоположним показником під час складання рейтингу [17].

Таким чином, справедливо зауважити, що індекс процвітання країн світу (у своїй більшості) об'єднує соціальну, економічну й екологічну складові розвитку держави, а індекс недієздатності держав надає комплексну характеристику державним процесам у розрізі соціальної, економічної та політичної сфер. Складність розрахунку цих індексів, на наш погляд, полягає у великій кількості показників, що спричиняє необхідність використання різних методів нормалізації та врахування пріоритетності.

Отже, прослідкуємо на основі практичних даних (рис. 3), яким чином трансформаційні процеси в Україні охарактеризовані в динаміці за допомогою індексу процвітання країн світу й індексу недієздатності держав.

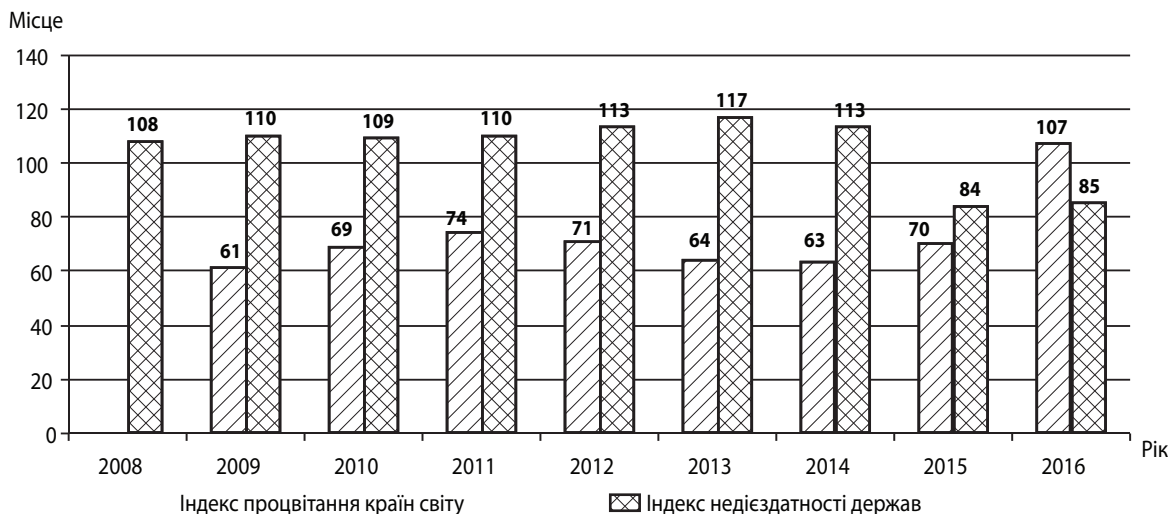

Рис. 3. Динаміка позиції України у рейтингах, які комплексно оцінюють становище держави за 2008–2016 рр.,

місце серед країн світу

Аналіз індексу процвітання країн світу свідчить, що протягом 2009–2016 рр. в Україні погіршилася ситуація, адже у рейтингу держава втратила 46 пунктів і зайняла 107 місце із 149 можливих. Відповідно до цього показника найбільш проблемними напрямками є сфера людського капіталу, безпеки та захисту, державного управління та здоров'я. Протягом же 2009 р. та 2015 р. цей індекс не відображає значного коливання рейтингових позицій, що свідчить про його незначну чутливість до зміни певних соціально-політичних процесів в Україні.

Своєю чергою, індекс недієздатності держав характеризує погіршення позиції країни, адже протягом досліджуваного періоду Україна піднялася на 23 пункти й опинилася серед групи держав із підвищеним рівнем небезпеки. Такій ситуації посприяли ступінь втручання інших держав, рівень делегітимізації і корупційність державних структур, а також рівень впливу групових еліт. Цей індекс більш об'єктивно описує трансформаційні зміни в Україні, проте в його розрахунку явний пріоритет віддається політичній сфері розвитку держави, тому за умови економічних, соціальних або екологічних змін у державі результати його розрахунку не будуть відображати наявних трансформаційних перетворень.

Таким чином, справедливо зробити висновок, що комплексні рейтинги втрачають свою чутливість і не відображають трансформаційних змін у державі. На наш погляд, це пов'язано зі складністю правильного встановлення пріоритетності показників і вибору найбільш релевантних характеристик різних сфер функціонування держави.

Отже, варто зазначити, що міжнародні рейтинги й індекси відіграють важливу роль у динаміці світового розвитку, адже є ефективними інструментами виявлення проблем у політичній, економічній і соціальній сферах. Узагальнюючи дослідження рейтингових позицій України в межах аналізованих напрямків, зауважимо, що для нашої країни їх абсолютні значення свідчать тільки про низький рівень розвитку економіки, соціальної захищеності населення та непрозорості політичних процесів. У той же час основна роль міжнародних рейтингів та індексів для України повинна проявитись у характеристиці позитивних зрушень у державі й ефективності проведених реформ, а також підвищенні відповідальності перед світовою спільнотою вітчизняних органів державної влади. Це можливо досягти завдяки поступовому покращенню позицій України в межах всіх аналізованих міжнародних рейтингів та індексів, що, своєю чергою, повинно відбуватись завдяки переходу України на модель стійкого зростання. Водночас високий рівень ефективності реформ в Україні повинен досягатись тільки за рахунок трансекторального соціо-економіко-політичного взаємозв'язку.

Окреслюючи напрямок подальших досліджень, зауважимо, що достатньо велика кількість індексів і відмінність у методиках їх розрахунку дає можливість отримати об'єктивну інформацію стосовно різних аспектів функціонування держави. Проте можна із запропонованих міжнародними організаціями методик не враховує специфіки національного розвитку соціальних, економічних і політичних процесів у державі, що обумовлює необхідність розробки науково-методичного підходу до рейтингового оцінювання соціо-економіко-політичного стану України.

Література: 1. Gail Perry V. Giving Credit Where Credit is Due: The Psychology of Credit Ratings. *Journal of Behavioral Finance*. 2008. Vol. 9. Issue 1. P. 15–21. 2. Gonis E., Paul S., Tucker J. Rating or no rating? That is the question: an empirical examination of UK companies. *The European Journal of Finance*. 2012. Vol. 18. Issue 8. P. 709–735. 3. Крив'язюк І. В., Волинчук Ю. В. Україна в міжнародних економічних рейтингах: посткризові синдроми чи апокаліпсис? *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 10 (160). С. 56–62. 4. Кухарская Н. А. Украина в международных рейтингах конкурентоспособности и инновационного развития. *Економіст*. 2017. № 1. С. 5–13. 5. Марченко Н. А. Рейтингова оцінка України за рівнем інвестиційної привабливості. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2011. № 2 (10). С. 94–100. 6. Human Development Reports: office site. URL: <http://hdr.undp.org/>. 7. The Fund for Peace: office site. URL: <http://global.fundforpeace.org/>. 8. The International Budget Partnership: office site. URL: <http://www.internationalbudget.org/>. 9. The Legatum Prosperity Index: office site. URL: <http://www.prosperity.com/>. 10. The Social Progress Imperative: office site. URL: <http://www.socialprogressimperative.org/>. 11. Transparency International: office site. URL: <https://www.transparency.org/>. 12. Vision of Humanity Index: office site. URL: <http://visionofhumanity.org/>. 13. World Economic Forum: office site. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>. 14. Economist: office site. URL: <https://www.eiu.com/>. 15. Писаренко Н. Н. Виміри соціально-економічного розвитку України в міжнародних рейтингах. *Водний транспорт: зб. наук. пр. КДАВТ*. 2012. Вип. 3. С. 141–146. 16. Пластун О. Л., Дудкін О. В. Міжнародні інвестиційні рейтинги як засіб усунення інформаційної асиметрії на макроекономічному рівні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 3. С. 191–198. 17. Тищенко А. Н. Конкурентоспособность Украины в мировых рейтингах. *Проблеми економіки*. 2011. № 3. С. 3–8. 18. Хватов Ю. Ю. Сравнительный анализ международных рейтингов инвестиционной привлекательности. *Академічний огляд*. 2013. № 2. С. 147–153. 19. Штулер І. О. Сучасні тенденції позиціонування України в світових рейтингах в умовах циклічних коливань економіки. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 2. С. 210–213.

References: 1. Gail Perry V. Giving Credit Where Credit is Due: The Psychology of Credit Ratings. *Journal of Behavioral Finance*. 2008. Vol. 9. Issue 1. P. 15–21. 2. Gonis E., Paul S., Tucker J. Rating or no rating? That is the question: an empirical examination of UK companies. *The European Journal of Finance*. 2012. Vol. 18. Issue 8. P. 709–735. 3. Kryviaziuk I. V., Volynchuk Yu. V. *Ukraina v mizhnarodnykh ekonomichnykh reitynhakh: postkryzovi syndromy chy apokalipsys?* [Ukraine in the International Economic Rankings: Post-Crisis Syndromes or the Apocalypse?] *Aktualni problemy ekonomiky*. 2014. No. 10 (160). P. 56–62. 4. Kukharskaya N. A. *Ukraina v mezhdunarodnykh reytingakh konkurentosposobnosti i innovatsionnogo razvitiya* [Ukraine in International Ratings of Competitiveness and Innovation]. *Ekonomist*. 2017. No. 1. P. 5–13. 5. Marchenko N. A. *Reitynhova otsinka Ukrainy za rivnem investytsiinoi pryvablyvosti* [The Rating of Ukraine in Terms of Investment Attractiveness]. *Naukovyi visnyk ChDIEU*. 2011. No. 2 (10). P. 94–100. 6. Human Development Reports: office site. URL: <http://hdr.undp.org/>. 7. The Fund for Peace: office site. URL: <http://global.fundforpeace.org/>. 8. The International Budget Partnership: office site. URL: <http://www.internationalbudget.org/>. 9. The Legatum Prosperity Index: office site. URL: <http://www.prosperity.com/>. 10. The Social Progress Imperative: office site. URL: <http://www.socialprogressimperative.org/>. 11. Transparency International: office site. URL: <https://www.transparency.org/>. 12. Vision of Humanity Index: office site. URL: <http://visionofhumanity.org/>. 13. World Economic Forum: office site. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index/>. 14. Economist: office site. URL: <https://www.eiu.com/>. 15. Pysarenko N. N. *Vymiry sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v mizhnarodnykh reitynhakh* [Measurements of Socio-Economic Development of Ukraine in the International Rankings]. *Vodnyi transport: zb. nauk. pr. KDAVT*. 2012. Issue 3. P. 141–146. 16. Plastun O. L., Dudkin O. V. *Mizhnarodni investytsiini reitynhy yak zasib usunennia informatsiinoi asymetrii na makroekonomichnomu rivni* [International Investment Ratings as Means of Information Asymmetry Elimination on the Macroeconomic Level]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*. 2012. No. 3. P. 191–198. 17. Tishchenko A. N. *Konkurentosposobnost Ukrainy v mirovykh reytingakh* [The Competitiveness of Ukraine in the World Rankings]. *Problemy ekonomiky*. 2011. No. 3. P. 3–8. 18. Khvatov Yu. Yu. *Sravnitelnyy analiz mezhdunarodnykh reytingov investitsionnoy privilekatelnosti* [Comparative Analysis of International Ratings of Investment Attractiveness]. *Akademichnyi ohliad*. 2013. No. 2. P. 147–153. 19. Shtuler I. O. *Suchasni tendentsii pozytsiuvannia Ukrainy v svitovykh reitynhakh v umovakh tsyklichnykh kolyvan ekonomiky* [Current Trends in the Positioning of Ukraine in the World Rankings in Terms of Cyclical Fluctuations in the Economy]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. 2016. No. 2. P. 210–213.

Інформація про автора

Кириченко Костянтин Іванович – асистент кафедри управління Сумського державного університету (вул. Римської-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна; e-mail: irdepartment@ukr.net).

Информация об авторе

Кириченко Константин Иванович – ассистент кафедры управления Сумского государственного университета (ул. Римской-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина; e-mail: irdepartment@ukr.net).

Information about the author

K. Kyrychenko – Assistant of Department of Management of Sumy State University (2 Rymkoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine; e-mail: irdepartment@ukr.net).

*Стаття надійшла до ред.
20.03.2017 р.*